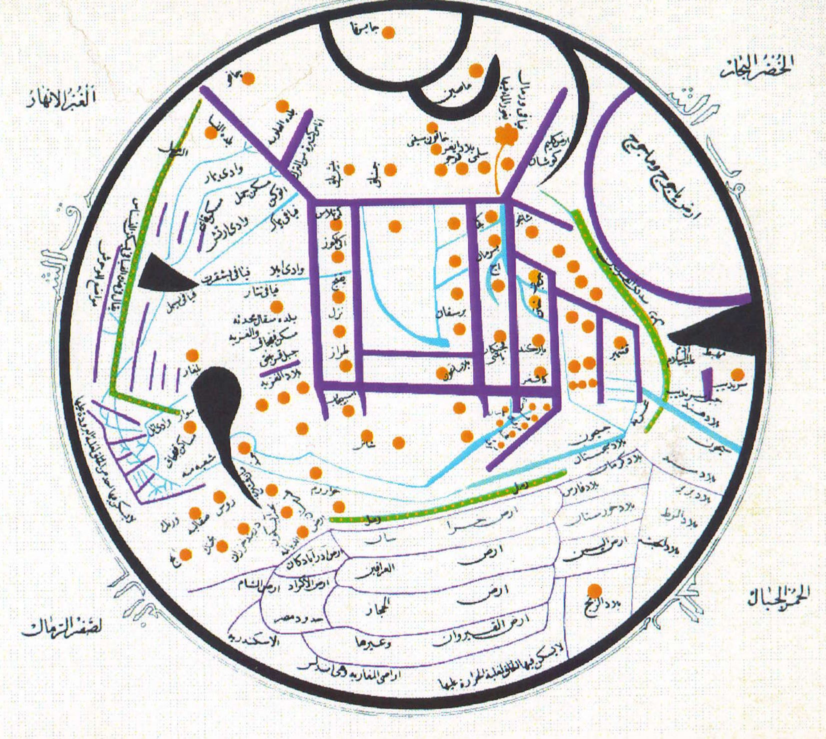

Р.А. Авакова, С.Б. Бектемирова

ТҮРКІ ФИЛОЛОГИЯСЫНА КІРІСПЕ

Оқу-әдістемелік кешен

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Р. А. Авакова
С. Б. Бектемирова

ТҮРКІ ФИЛОЛОГИЯСЫНА КІРІСПЕ

Оқу-әдістемелік кешен

Алматы
«Қазақ университеті»
2013

ӘОЖ 811.512.161
КБЖ 81.1
А 17

*Баспаға әл-Фараби атындағы
Қазақ ұлттық университеті шығыстану факультетінің
Ғылыми кеңесі шешімімен ұсынылған*

*Басылым Қазақстан Республикасының
Білім және ғылым министрлігі Ғылым комитеті
2012-2014 жылдарға ғылыми-техникалық бағдарламалар мен
жобаларды гранттық қаржыландыруда Фундаменталды және
қолданбалы зерттеу салалары бағдарламасы бойынша
«Түркі әлемінің тілдік бейнесі» тақырыбындағы
ғылыми жоба шеңберінде жүзеге асырылды*

Пікір жазғандар:
филология ғылымдарының докторы, пофессор ***А. Салқынбай***
филология ғылымдарының докторы, профессор ***Г. Сағидолда***

Авакова Р.А., Бектемирова С.Б.
А 17 Түркі филологиясына кіріспе: оқу-әдістемелік кешен. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 204 б.
ISBN 978–601–247–876–1

Оқу кешенінде түркі халықтарының тарихы мен этнографиясы, мәдениеті мен әдебиеті, тілі мен рухани дүниесіне байланысты түркітану ғылымының нысаны, мақсаты мен міндеті, қалыптасу, зерттелу тарихы; тіл және этнос, көне түркі этногенезі, қазіргі түркі халықтары, түркітанудағы алты дәуір, түркі тілдері және олардың топтастырылуы, түркі жазуы мен тіл мәдениеті, көне түркі руникалық ескерткіштері, графикалық жүйе болып қалыптасқан көне түркі руникалық алфавиті және т.б. толық мағлұматтар беріледі.

Оқу кешенінің құрылымы лекция тезистерінен, семинар тақырыптары мен студенттердің өздік жұмысына арналған тапсырмалардан тұрады. Сонымен қатар оқу кешенінде аралық бақылау тест формасында берілген. Кешеннің соңында түркітану ғылымы бойынша библиографиялық көрсеткіш берілді.

Оқу кешені ғылыми жұртшылыққа, филологтар мен тарихшыларға, жалпы жоғары оқу орындарында білім алатын барша студенттерге, магистранттарға, PhD докторанттар мен ізденуші ғалымдарға және т.б. арналады.

ӘОЖ 811.512.161
КБЖ 81.1

ISBN 978–601–247–876–1

©Авакова Р.А., Бектемирова С.Б., 2013
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2013

МАЗМҰНЫ

I лекция-тезис **ТҮРКІТАНУ ҒЫЛЫМЫ: ТАРИХНАМА ЖӘНЕ МЕТОДОЛОГИЯ** 5
Семинар тапсырма **Түркітану ғылымының қалыптасу тарихы** 7
СОӨЖ тапсырма 8

II лекция-тезис **ТҮРКІТАНУ ҒЫЛЫМЫ ӘЛЕМДІК КЕҢІСТІКТЕ** 9
Семинар тапсырма **Түркітанушы-лексикографтар галереясы** 13
СОӨЖ тапсырма 14

III лекция-тезис **ҚАЗАҚСТАН КЕҢІСТІГІНДЕГІ ТҮРКІТАНУ** 15
Семинар тапсырма **Қазақ түркітанушыларының ғылыми бағыттары** 19
СОӨЖ тапсырма 20

IV лекция-тезис **ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІ** 21
Семинар тапсырма **Қазақстан тіл білімі кеңістігіндегі көне түркі этногенезі** 23
СОӨЖ тапсырма 24

V лекция-тезис **ҒЫЛЫМИ ГИПОТЕЗА: АЛТАЙ ЖӘНЕ ҒҰН ДӘУІРЛЕРІ** 25
Семинар тапсырма **Бабалар тарихнамасы** 26
СОӨЖ тапсырма 27

VI лекция-тезис **БАБАЛАРДЫҢ ЖАЗБА ТАРИХЫ** 29
Семинар тапсырма **Құпия тастың кілтін ашқан ғалымдар** 30
СОӨЖ тапсырма 30

VII лекция-тезис **КӨНЕ ТҮРКІ ЖАЗБАЛАРЫ** 31
Семинар тапсырма **Көне түркі графикасын үйрену, жазу, оқу** 32
СОӨЖ тапсырма 32

№1 АРАЛЫҚ БАҚЫЛАУДЫҢ ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫ 33

VIII лекция-тезис **ТҮРКІ ӘЛЕМІ РЕНЕССАНСЫ** 80
Семинар тапсырма **Араб графикасындағы түркі жәдігерлері** 81

СОӨЖ тапсырма 82

IX лекция-тезис **ТҮРКІ ЖАЗБА ӘДЕБИ ТІЛІНІҢ ҚАЙНАР КӨЗІ** 83
Семинар тапсырма **Түркі жазба ескерткіштерінің лингвистикалық сипаттамасы** 83
СОӨЖ тапсырма 84

X лекция-тезис **ТҮРКІ ЭТНОСТАРЫ** 85
Семинар тапсырма **Өзге емес өзім айтам тарихымды** 85
СОӨЖ тапсырма 86

XI лекция-тезис **ТҮБІ БІР ТҮРКІ ШЕЖІРЕСІ** 87
Семинар тапсырма **Түркі тілдерінің генеалогиялық классификациясы** 88
СОӨЖ тапсырма 88

XII лекция-тезис **XX ҒАСЫРДАҒЫ ТҮРКОЛОГИЯ: ДАМУ ТАРИХЫ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМИ БАҒЫТТАРЫ** 91
Семинар тапсырма **Кеңес Одағы кезеңіндегі түркітану ғылымы** 91
СОӨЖ тапсырма 92

XIII лекция-тезис **ТҮРКІЛЕР ҚОЛДАНҒАН ӘЛІПБИЛЕР** 93
Семинар тапсырма **Қазақ графикасы тарихы** 94
СОӨЖ тапсырма 94

XIV лекция-тезис **ТҮРКІТАНУ ҒЫЛЫМЫНЫҢ ПАРАДИГМАСЫ** 95
Семинар тапсырма **Тіл қабаттары: тарихы, зерттелуі, даму бағыттары** 100
СОӨЖ тапсырма 100

XV лекция-тезис **ҚАЗІРГІ ТҮРКІ ТІЛДЕРІ** 102
Семинар тапсырма **Түркі тілдес халықтардың әлемдік таралымы** 103
СОӨЖ тапсырма 103

№2 АРАЛЫҚ БАҚЫЛАУДЫҢ ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫ 108

ТҮРКІТАНУДЫҢ ҒЫЛЫМИ БИБЛИОГРАФИЯСЫ 166

Атақты түркітанушы-тілші
және этнограф ғалым,
сүйікті ұстазымыз профессор
Алтай Сәрсенұлы Аманжоловтың
жарқын бейнесіне арнаймыз.

I ЛЕКЦИЯ-ТЕЗИС

ТҮРКІТАНУ ҒЫЛЫМЫ: ТАРИХНАМА ЖӘНЕ МЕТОДОЛОГИЯ

Түркі филологиясына кіріспе пәнінің мақсаты.

Түркі филологиясына кіріспе пәнінің міндеті.

Зерттеу нысаны мен басқа пәндермен байланысы.

Түркі филологиясы мен түркітанудың қалыптасып дамуының алғышарттары. Түркі тілдерінің даму тарихындағы кезеңдер.

Түркологияны зерттеудің дереккөздері.

Түркітану, түркология терминдерінің қолданылуы.

XVIII ғасырдағы түркі тілдерін салыстырмалы-тарихи әдіске сүйене отырып зерттеу негізінде Еуропа шығыстанушыларының бастамасы.

Орыс-швед соғысының тұтқыны швед армиясының офицері Ф.Ю.фон Страленберг еңбектері.

Әбілғазы Бахадүр ханның *Шежіре-и түрк* еңбегі.

Өзге халықтардың түркілер туралы алғашқы танымдары.

XIX ғасырда түркі тілдерін ғылыми түрде зерттеуді түбегейлі қолға алу.

Кеңес дәуіріне дейінгі басты түркологиялық мектептер: Мәскеу, Петербор және Қазан.

Мәскеу мектебінің көрнекті өкілдері – Н.Г. Коноплев, Ф.Е. Корш, В.А. Гордлевский, А.Е. Крымский.

Петербор мектебінің өкілдері – О.И. Сенковский, В.Н. Ярцева, О. фон Бетлингк, И.Н. Березин, В.В. Радлов, Л.З. Будагов, П.М. Мелиоранский, С.Е. Малов, А.Н. Самойлович және басқалар.

Оқу басылымы

Авакова Раушангүл Амирдиновна
Бектемирова Сауле Бекмухамедовна

ТҮРКІ ФИЛОЛОГИЯСЫНА КІРІСПЕ

Оқу-әдістемелік кешен

Компьютерде беттеген ***Сәуле Сарпекова***
Мұқабасын көркемдеген ***Ринат Сқақов***

ИБ №6348

Басуға 26.03.2013 жылы қол қойылды. Пішімі 60х84 $^{1}/_{16}$. Көлемі 9,5 б.т.
Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс №1551
Таралымы 100 дана. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспасы.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби, 71.
«Қазақ университеті» баспаханасында басылды.

АВАКОВА Раушангүл Амирдиновна – Қазақ ұлттық университеті шығыстану факультеті түріктану және үндітану тарихы кафедрасының меңгерушісі. 1986 ж. әл-Фараби (бұрынғы С.М. Киров) атындағы Қазақ ұлттық университеті филология факультетін бітірген. Негізгі ғылыми бағыты: Жалпы тіл білімі және түркітану мәселелері, лингвистикалық мәдениеттану, этнолингвистика, қазақ және түркі тілдері фразеологиясы, сонымен қатар лексикография теориясы, қазақ тілін екінші тіл және шет тілі ретінде оқыту және т.б. тіл білімінің көкейкесті мәселелері.

2005-2007 жж. әл-Фараби атындағы қазақ ұлттық университеті мен Мәскеу мемлекеттік лингвистикалық университеті арасындағы халықаралық келісімі бойынша Мәскеу лингвистикалық университетінде «Қазақ тілі мен мәдениеті орталығының» жетекшісі, университет профессоры қызметінде болып, қазақ тілінен студенттерге лекция оқыды. 150-ден аса ғылыми еңбектердің авторы.

Р.А. Авакова – филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Білім және Ғылым министрлігі тағайындаған «Жоғарғы оқу орнының үздік оқытушысы грантының», Қазақстан Республикасы Президентінің халықаралық «Болашақ» стипендиясының жеңімпазы.

БЕКТЕМИРОВА Сауле Бекмухамедовна – Қазақ ұлттық университеті филология, әдебиеттану және әлем тілдері факультеті шетел филологиясы және жалпы тіл білімі кафедрасының оқу-әдістемелік және тәрбие жұмыстары жөніндегі кафедра меңгерушісінің орынбасары. 1998 жылы әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті филология факультетінің «қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығын, 2000 жылы «тіл теориясы» мамандығы бойынша магистратураны бітірген. Негізгі ғылыми бағыты: жалпы тіл білімі және түркітану мәселелері, көне түркі тілі, лингвистикалық мәдениеттану, лексикология, семасиология және т.б. тіл білімінің көкейкесті мәселелері.

С.Б. Бектемирова – филология ғылымдарының кандидаты, доцент, 2011-2012 оқу жылында дарынды жас ғалымдарға арналған Мемлекеттік ғылыми стипендия иегері.

«ҚАЗАҚ УНИВЕРСИТЕТІ»
БАСПАСЫ